

ARKİTEKT

Mimarlık
ve sanat tarihi dergisi.

Batı ülkelerinde aynı konuda çıkan dergilerin Türkçe bir benzeri olarak Abidin Mortaş, Abdullah Ziya Kozanoğlu, S. Akkaynak, Sedat Hakkı Eldem, Faruk Çeçen, Ş. Balmumcu ve Zeki Sayar adlı genç mimarlar tarafından hazırlanarak 1931 yılında yayımlanmaya başladı. Başlangıçta *Mimar* adını taşıyan derginin idaresini Zeki Sayar üstlenmişti. Ayda bir sayı çıkması planlanan dergi, bazan da iki ayda tek sayı halinde basılıyordu. Yayımlı yalnız II. Dünya Savaşı yıllarında (1941-1942) duraklamış, bir ara iki ayda bir sayı olarak yayımlanmış, 1950'den sonra ise üç ayda bir çıkmak suretiyle yaşamaya devam etmiştir. Derginin adı 1935'te *Arkitekt* olarak değiştirilmiştir. Önceleri başlığının altında yer alan "Yapı sanatı, şehircilik ve dekoratif sanatlar dergisi" ibaresi ile tanıtılan dergi, daha sonra "Mimarlık, şehircilik ve belediyeçilik dergisi" olarak takdim edilmiştir. Sonraki yıllarda benzeri bazı dergilerin çıkmasına rağmen Türkiye'nin en eski ve belirli prensipleri olan bir mimarlık, sanat, sanat tarihi ve hatta arkeoloji dergisi mahiyetinde olan *Arkitekt*, 1979 yılında 48. cildini tamamladıktan sonra yayın hayatına son vermiştir.

1930'dan itibaren Türkiye'de yapılan şehir planlamaları ile kamu ve özel mükiyetlere ait bazı yapıların plan, proje ve resimlerini yayımlayan dergi, mimarlıkla ilgili yabancı kitap ve dergilerden bazı tercümelere de sayfalarını açmakla kalmamış, aynı zamanda çeşitli sanat hareketlerine dair haberlere ve özellikle Türk sanat tarihine büyük ölçüde yer ayırmıştır. Bunların arasında, ilk defa *Arkitekt*'te yayımlanan pek çok tarihi belge ile bilhassa bazı Türk eserlerinin plan ve rölevelleri bulunmaktadır. Türk sanat tarihi ve arkeoloji hakkındaki araştırma makaleleri Tahsin Öz, A. Süheyl Ünver, Necmettin Emre, Kemal Altan, Zarif Orgun, Halim Bakı Kunter, A. Sam Ülgün, İzzet Kumbaracılar, Rüstem Duyuran, Mahmut Akok ve daha birçok araştırmacının imzalarını taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Zeki Sayar, "Yirmibeşinci yıl", *Arkitekt*, sy. 282, İstanbul 1955, s. 147, 163; R. Ekrem Koç, "Arkitekt", *İst.A.*, II, 1033-1034.

SEMAYİ EYİCE

ARMA

Bir otoriteyi
veya bir sosyal statüyü ifade eden
ve üzerinde yer aldığı nesneyi,
taşıdığı fikir ve otoriteye bağımlı
veya mensup kılan tanıtıcı şekil.

Avrupa şövalyelerinin savaş sırasında tanınmak için, seçtikleri bazı şekilleri özellikle kalkanlarına ve diğer silâhlarına işletmelerinden dolayı, Latince'de "kalkan" ve "silâh, zırh, ordu" anlamlarını taşıyan arma, armorum kelimesi, Ortaçağ'dan itibaren bu tür alâmetlerin de adı haline gelmiştir. Daha sonraları kalkanlardaki bu şekiller şövalyelerin ahfadı tarafından asâletlerinin belirtisi olarak benimsenmiş ve ortaya çok çeşitli armalar çıkmıştır. Bugün bunları incelemek üzere heraldry adı verilen başlı başına bir araştırma dalı mevcuttur. Arma, bazan tek şekil bazan da birkaç şeklin kompoze edilmesiyle ortaya çıkaran getirdikleri bütünü de genel bir anlamı bulunur. Bütün dünyada görülebilen armaların kompozisyonlarında genellikle hayvan, hayalî hayvan, silâh, yıldız ve çiçek gibi motifler yer almaktadır.

Eski Türkler arma mahiyetindeki hayvan şekillerine *ongun* adını vermişlerdir. Attilâ'nın bayrağında bir kuş resminin

bulunduğu, Göktürk bayrağında ise bir kurt başının yer aldığı bilinmektedir. Türkler'de yırtıcı hayvanlar eskiden beri boyların sembolü olarak saygı görmüştür. Anadolu Selçuklularının sikkeler, seramik ve çini eserlerle taş ve madeni süslemeler üzerinde arma olarak çift başlı kartal motifini kullanmışlardır. Bazan "es-sultân" ibaresiyle birlikte kullanılan, kanatları ve pençeleri iki yana açılmış çift başlı kartalın bir hâkimiyet sembolü olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlılar'ın figürlü tasvirlerle rağbet etmedikleri ilk dönemlerde devlet arması olarak sultanın tuğrası kullanılmıştır. Ancak ordu da, özellikle Yeniçeri ortalarında armalı flamaların yer aldığı ve her biri bir başka ortayı ifade etmek üzere kılıç, hilâl, fil ve ejder gibi figürlerin kullanıldığı bilinmektedir. Daha geç devirlerde ortaya çıkan devlet arması, Batılı bir anlayışla düzenlenmiş çok unsurlu ve simetrik bir kompozisyonudur. Detaydaki bazı farklılıklarla uzun süre kullanılan bu armanın ana hatlarını, üstte bir daire içinde padişahın tuğrası ve onu alttan kavrayan içi kitâbeli bir hilâl, ortada bir rozet motifini çeviren on altı yıldızlı bir madalyon ve bunun iki yanında merkezden yanlara doğru açılan ayyıldızlı iki sancak ile arkalarından çıkarak yine yanlara doğru yayılan silâh, terazi ve kitap gibi sembolik değere sahip çeşitli eşya figürü oluşturmaktadır. Resmî devlet arması ve bir süs unsuru olarak bol miktarda kullanılan bu kompozisyon II. Mahmud devrinde bozulmaya başlamış ve II. Ab-

Arkitekt'in 1. sayısının iç kapağı

Kapalıçarşı'nın Nuruosmaniye Kapısı'ndaki Osmanlı Devleti arması - İstanbul

dülhamid devrinde de orijinalliğini tamamen kaybetmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Pakalin, I, 80-84; D. A. Kidd, *Latin Dictionary*, London-Glasgow 1985, s. 27; L. G. Pine, "Heraldry", *EAm.*, XIV, 111-115; M. Fuad Köprülü, "Bayrak", *İA*, II, 401-420; SA, I, 103-105; R. Gayre, "Heraldry", *EBr.*, XI, 387-406.

SELÇUK MÜLÂYİM

ARNAVUTLUK

Balkan yarımadasının batısında ve Adriyatik kıyısında bir Avrupa ülkesi.

I. COĞRAFYA

II. TARİH

III. DİN

IV. DİL ve EDEBİYAT

V. MİMARİ ESERLER

I. COĞRAFYA

Resmî adı Arnavutluk Halk Cumhuriyeti (Republika Popullore e Shqipërisë) olan ülkenin başşehri Tiran (Tirana, nüfusu 254.000, 1985 tahmini), yüzölçümü 28.748 km², nüfusu 3.000.000'dur (1985 tahmini). 1982 bilgilerine göre 1.810.000'i Yugoslavya, 250.000'i Türkiye, kalanı da Amerika, Avustralya, Yunanistan, İtalya, Belçika, Kanada, Yeni Zelanda ve muhtelif Arap ülkelerinde olmak üzere toplam 2.340.000 Arnavut da ülke dışında yaşamaktadır. 1980 istatistikleri nüfusun % 93,1'inin Arnavut, % 2,5'inin Çingene, % 2,4'ünün Yunan, % 2'sinin diğer unsurlardan meydana geldiğini göstermektedir. Resmen bütün dinlerin yasa-42° sak olduğu ülkede dinlerin nüfusa oranı: Müslümanlar % 70-75, Ortodokslar % 18-20, Katolikler de % 10-12'dir. Yasa-41° saklamadan önce müslümanların % 75-80'inin Sünnî, geriye kalanların da Bektaşî oldukları ve Bektaşîler'in Ehl-i sünnet dışındaki inanış mensupları tarafından temsil edildikleri bilinmektedir (aş. bk.). Başlıca şehirleri Draç (Durrës, 72.600), İshkodra (Shkodër, İskenderiye, 70.000), İlbasa-40° n (Elbasan, 68.000) ve Avlonya (Vlorë, 60.000)'dir.

Balkan ülkelerinin en küçüğü olan Arnavutluk yüzey şekilleri çeşitli olan bir ülkedir. Kuzeybatı-güneydoğu istikametine ve birbirine paralel birkaç sıra halinde uzanan dağlar ülke yüzeyinin büyük bir kesimini kaplar. Bu dağlar, Yugoslavya'nın batısında Adriyatik denizi-40° ne paralel olan Dinar Alpleri'nin Kuzey

Arnavutluk'taki uzantılarıdır ve Arnavutluk Alpleri adıyla anılır. Derin vadilerle yarılmış ve buzullar tarafından yer yer kemirilmiş olan bu dağlık kesim Yezertsa zirvesinde 2694 metreye ulaşır. Bu kesimin güneydoğusunda Yugoslavya sınırında yer alan Korab kütlesi 2751 m. ile Arnavutluk'un en yüksek noktasını teşkil eder. Ülkenin güneyinde yükseklikler azalır ve 2100-2500 m. arasında değişiklik gösteren bu bölgedeki dağlar üç sıra halinde devam eder. Kıyı boyunca kuzeyden güneye doğru uzanan ve Orta Arnavutluk'ta içeriye doğru genişlik kazanan kıyı ovaları, dağlık kesimler dışında farklı bir coğrafi ünite meydana getirirler ve akarsu vadileri boyunca dağlık kesimin içine körfez gibi sokulurlar. Doğudaki dağlık bölgeden batıdaki ovalık bölgelere birden bire geçilmez, aralarına alçak tepelerden oluşan bir alan girer.

Arnavutluk'un kıyı kesiminde ılık, içerdeki dağlık kesimlerinde ise sert ve soğuk bir iklim hüküm sürer. Akdeniz ikliminin tipik şekli görülen kıyıda ocak

ayı ortalamaları 8°, temmuz ayı ortalamaları ise 24°'dir. Doğuya doğru ocak ayı ortalamaları 5°'nin altına düşer, temmuz ayı ise ortalama 23°'5 sıcaklık gösterir. Yıllık ortalama yağışlar kıyıda 1000 mm. civarında iken doğuya doğru git-1400 ve bazı yüksek kesimlerde de 1800 milimetreyi bulur. Kıyıda yazlar kurak geçer ve yağışların ancak onda biri bu mevsime isabet eder. Ülke yüzeyinin üçte biri ormanlarla kaplıdır ve maki alanları da katılacak olursa bu oran beşte ikiyi aşar. Kıyıdan itibaren 400 metreye kadar olan yüksekliklerde Akdeniz ikliminin tanıtıcı bitki örtüsü olan makiler, 900 metreye kadar meşe ormanları, daha yüksek kesimlerde de kayın ve çam türleri görülür.

Arnavutluk'un kuzeyinde bulunan çok küçük bir bölge sularını Lim ırmağıyla Tuna'ya, onun vasıtasıyla da Karadeniz'e gönderir; bu küçük istisna dışında ülkenin bütün akarsuları Akdeniz'e ulaşırlar. En önemli ırmaklar, Arnavutluk Alpleri'ni derin vadilerle yararak Adriyatik denizine ulaşan Drin (Drina), Mat, Erzen, İşkumbi (Shkumbi), Semen ve Viyosa'dır (Vjosa). Bunlar arasında en önemlileri 285 km. uzunluğundaki Drin'dir. Ohri (Ohrid) gölünden çıkan Kara Drin (Drin İzi) ile Ak Drin (Drin İbradi) adlı iki önemli kolun birleşmesiyle meydana gelen bu ırmağın aşağı kesimlerine Boyana adı verilir ve ırmak bu isimle denize ulaşır. Akarsularda yazın su seviyesi çok düşer ve bazıları tamamen kurur; en yüksek su seviyesi kasım-nisan arasındaki dönemde görülür. Ülkede irili ufaklı bazı göller varsa da bunlar arasında yalnız İshkodra, Ohri ve Prespa gölleri önemlidir. Kuzeybatıdaki İshkodra gölü ile doğudaki Ohri gölü Yugoslavya sınırı üzerinde bulunur ve her ikisinin de büyük kısmı bu ülke topraklarında kalır. Ohri gölünün güneydoğusunda yer alan Prespa gölü ise Arnavutluk - Yugoslavya - Yunanistan sınırı üzerinde bulunmakta ve büyük kısmı yine Yugoslavya'da kalmaktadır.

Arnavutluk topraklarının ancak % 17'sinde ziraat yapılabilmektedir. Ziraatin en çok geliştiği bölgeler, ülke genelinde en fazla mahsul veren Draç ve Avlonya arasındaki ova başta olmak üzere orta kesimdeki kıyı ovalarıdır ve buralarda daha çok buğday, mısır, tütün ve patates yetiştirilir. Ülkenin orta kesiminde dağlar içine sokulmuş vadilerin çevresinde gelişen havzalar da önemli ziraat

Arnavutluk

